

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Medvlla Theologiæ Moralis

Busenbaum, Hermann

Monasterii Westphaliæ

Cap. III. De Contractibus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-40957

mutuo datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item si eas repetat ad peccandum contra iustitiam, sive inferendum damnum iniustum tertiæ personæ, nisi tamen ex negatione restitutionis timeretur majus malum.

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere sit Contractus?

REsp. Est pactum sive consensus duorum, quo scienter, liberè, & legitimè, uterq; se vicissim, vel minimum saltem una pars, se alteri acceptanti obligat, quocunque signo externo id fiat: ut v. g. in contractu mutui, ex una parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus, ex altera parte mutuarius se obligat, tunc illud reddere; & sic de aliis. In promissione autem, vel donatione absoluta, una pars tantum obligatur post alterius acceptationem. *Vnde resolvuntur casus sequentes.*

I. Si alteri promisisti, aut donasti interius tantum, aut si externo signo quidem, alter autem non acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris.

II. Invalidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum resistat, v. *Less. l. 3. c. 37. d. 8.*

III. Item si materia contractus sit illicita, ut si sit peccatum, vel illegitima, ut si sup vendat rem alienam.

IV. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam; v. gr. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

V. Non est invalidus contractus, (etsi aliquando ob injuriam possit rescindi) si error vel dolus interveniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem, v. g. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi forte intentio contrahentis fuerit conditionata non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantia. Qualis virtualiter fecisse censi potest, si error versetur circa circumstantiam valde immutantem objectum & nimis excedentem ejus existimationem, ut notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 6.*

VI. Nec est invalidus contractus, sive onerosus, sive gratuitus, ex metu licet gravi, injustè incusso, cum adhuc simpliciter sit liber & voluntarius: licet possit à judice rescindi, pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud *Sanch. d. 8. n. 4. C. Lugo d. 22. Laym. c. l. c. 5.* Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex jure positivo) si ex metu gravi fiant: talis est. 1. Contractus matrimonii, etiam si juramentum accesserit, *ex c. Cum loco, & cap. Veniens.* 2. Professio religiosa, *ex c. 1. de his.* 3. In aliis quibuscunque votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ; qui in hoc sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est. *Leg. Si mulier. §. Si dos ff. Quod metus causa.* 5. Promissio, vel traditio, in rebus Ecclesiæ, *c. 15. q. 6.* 6. Autoritas tutoris per metum extorta. *Leg. 1. §. ult. ff. de auctor. tutor.* His addunt alii plures, ut promissionem, & donationem gratuitam.

tuitam, renunciationem beneficii, jurisdictionem per metum extortam. Verum hi controvertuntur, ut v. C. Lugo de just. d. 22. n. 115. & seq.

VII. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent: quales ferè sunt prodigi, furiosi, filii familias, uxores, religiosi, pupilli, Minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus v. Less. l. 2. c. 17. d. 4. & infra hic c. 4. d. 1.

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione, & Donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex di. 2. is supra de Voto lib. 3. tr. 2. c. 3. Ex quibus, & doctrina præcedentis dubii, resolvitur.

I. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundum se spectata, non convenit inter Doctores, Cajet. negat, quem sequitur Marat tom. 2. de just. d. 19. s. 10. Alii (fortè probabilius) affirmant cum Vasq. 1. p. d. 8. c. 6. n. 4. Fill Mald. &c. Dixi secundum se, quia certum est, quod per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione gravis damni, quod alias promissarius pateretur: ut si promississes ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset, v. Less. l. 2. c. 18. d. 5.

II. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa quod notat Sa, vix quenquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum, aut faciat instrumentum, sed plerumq;

rat.

tantum intendere declarare suum propositum, v. *Escob. t. 3. & 5. c. 6. & Moli.* Hinc ut in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptionem, ut exprimaturs causa, propter quam promittitur; alioqui præsumitur errore; vel joco facta, *Trul. l. 7. c. 16. d. 6. ex Cov. & Villal.*

III. Donare non possunt 1. carentes usu rationis. 2. muti, & surdi nati: secus si tantum sint surdi, vel muti, vel licet utrumque, si norint scribere. 3. senes deliri, sive bis pueri: secus si sint iudicio vegeto. 4. pupilli vel impuberes, (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiae sunt validae, v. *infra cap. 4. d. 1. 5.* Damnatus criminis capitalis, v. *Dian. p. 8. t. 6. R. 3.*

IV. Qui præsumunt civitatibus, universitatibus, Rebus pub. &c non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in elemosynas, *Sanc. Dian. p. 8. t. 6. R. 16.* Imò in Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præjudicium regni, vel status (præsertim si debitis gravati, iis satisfacere non possint, vel subditi nimium graventur exactionibus) possunt eæ revocari à successore. *Bart. Lugo, &c. cum Dian. p. 8. t. 6. R. 18. & 123.*

V. Donatio patris filio facta studiorum causa est valida, neq; filius tenetur computare in legitimam: tum quia fuit loco alimentorum: tum quia si detrahatur, jam non fuit donatio contra hypothesein. *Wading. & 6. alii, cum Dian. p. 8. t. 6. R. 23. & 92.* Sed *Trul.* limitat, nisi constet contrariam intentionem patris fuisse. Quod si tamen de ea non constet, præsumendū esse de pietate patris, ideoq;

tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commutatione, nisi pater protestatus fuerit se velle in legitimam computari. Ita etiam *Wading. ex L. Si pater 2. ff. familiae ercisc.*

VI. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in divisione cum fratribus, non autem si illud gratis à Principe obtinuit: uti nec quas filio intuitu meritorum patris sunt donata: quia sunt quasi castrensia. *Mol. Fag. Dian. p. 8. t. 6. R. 127. 128.*

VII. Donatio ante acceptionem, non parit obligationem, ne quidem naturalem, potestque revocari, etiam si voluerit se absolutè obligare: praesenti autem & tacenti facta, censetur ab eo acceptata; quia in favorabilibus habetur pro consensu. *Molin. & alii 18. Dian. p. 8. t. 6. R. 89. 98. & 108.* pro altero vero nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiae, vel causae piæ: nam hanc sine acceptione valere, & irrevocabilem esse est probabile, *Laym. Dian. l. c. R. 106. & p. 3. t. 5. R. 107.* Multis tamen casibus, dummodò verba dirigantur in praesentem, potest pater vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore; filius familias pro patre, servus pro domino, monachus pro monasterio, imò etiam secundum multos, quicumque alterius curam gerit, ut Praelatus pro Religioso, maritus pro uxore, dominus pro servo, & c. stipulari. Denique idem jura permittunt Judicibus & Notariis publicis, *Sanct. Mol. Trull. & c. Dian. p. 8. t. 6. R. 97.*

VIII. Etsi acceptes donationem verbalem, qua tibi Cajus, v.g. dat equum absentem, non acquiritur jus in re, & dominium equi ante traditionem. Unde, si interea Cajus det, aut vendat eum alteri, ei que tradat, is dominium acquirit; tu autem habes actionem in Cajum pro injuria, ratione juris, quod habeas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis ante realem, hoc est, rei traditionem, vix differt à promissione, ut *Less. l. c. dub. 2.*

IX. Donatio, uti & remissio debitorum liquidorum, una vice, & uno animi motu, uni aut pluribus facta, ultra summam 500. solidorum (quæ summa hodie ad 500. vel secundum quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ut ex *Claro, & c.* notat *Laym. l. 3. t. 4. cap. 12. num. 15.*) non tenet quoad hunc excessum, sed lege ista statuente, ob commune bonum potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Judici donatio ea insinuata sit, aut juramento firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem ædium incendio, vel ruina destructarum, aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renunciationem jurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis, v. *Less. l. c. l. 2. c. 18. n. 102. Laym. l. 3. t. 4. c. 12. num. 15. Tann. d. 6. de just. q. 2. dub. 2. n. 35. ex Mol. Claro, Rebello, & c.* Quare si tunc repetatur, quod absque iis conditionibus, vel ultra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus: si non repetatur, potest retinere, v. *Auth. cit.*

X. Si donationi apponatur modus, tacitè vel

expressè non quidem obligando, sed tantum desiderando, sperando, &c. aliquid alterum facturū, vel animo eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: ut v. g. dat aliquis puellæ ad ejus consensum eliciendum, si postea non consentiat non tenetur datum reddere: nam etsi non dedisset, si scivisset eam sibi non consensuram, tamē dedit absolutè, sine obligatione alia, ut ponitur. Secus esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset. *Less. c. 18. d. 16. & 17.*

XI. In similibus donationibus allectivis, potest aliquis, v. g. prædicta puella, acceptare, etsi non intendat præstare, quod donator sperat, cum donatio sit absoluta animo alliciendi, non obligandi. Unde si spe frustratus repetat, dicens se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eo ipso, quod donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse, & repetere, vel animo vindictæ, vel ut consensum extorqueat. *Less. l. c. Dian. p. 1. t. 2. m. R. 40.*

XII. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem, quæ verè non est: ut v. g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transigisti, vel quia pauper es, & revera non ita est, teneris restituere, cum sit error in formali causa & principali. Unde qui mentiuntur se pauperes, cum non sint, debent aliis pauperibus eleemosynas restituere. Aliud est, si error sit tantum in causa secundaria: ut v. g. si verè sint pauperes; & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam provocandam: quia tunc primaria intentio danti-um est, dare pauperi, *Bon. Less. v. Dia. p. 8. t. 6. R. 89.*

DU

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit re-
vocari?

Resp. I. Donatio inter vivos, hoc est, quâ quis vult se vivo rem absolutè alterius esse, potest revocari, (etsi res jam tradita sit) tribus casibus; nisi tamen donatio fuerit renunciatoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel monasterio. Sunt autem hi Casus.

I. Si donatarius enormiter ingratus sit: ut si donanti atroces injurias inferat, si inopia pressum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donarunt, & eos postea negligunt, *Sylv. Less. Bon. Trul. c. 17. d. 2.* Neque valet pactum, ut donatio non possit ob ingratitudinem revocari, *Bartol. & alii 8. Lugo Dian. p. 8. t. 6. R. 57.* Debet tamen ingratitudo coram Judice probari, ante cujus sententiam donatarius non tenetur restituere. *Molin. Lugo & alii 4. Dian. l. c. R. 85.* post eam verò etiam fructus perceptos post litem contestatam. *Mol. Dicast. Dian. R. 58.* Ab hæredibus autem non potest revocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse scivit, & tacuit, secus, si ignoravit, *Gomez. Hur. Wading. Lugo Dian. l. c. R. 54.*

II. Et quidem hæc revocatio etiam habet locum in legato, respectu legatarii, si defunctum testatorem gravi injuria afficiat, v. gr. uxorem ejus carnaliter cognoscat; *Molin. Dicast. Dian. l. c. R. 18.*

III. Non autem habet locum i. in donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælati vel Clerici fuerint ingrati: quia facta est ob bonum anime testa-

statoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest, *Less. Lugo, Hurtad. Hun. Wading. Dian. l.c. R. 56.* 2. In donatione remuneratoria (v. gr. pro beneficiis aliis non debitis, & aliquo modo æquivalentibus) quia potius est remuneratio, quam donatio. Remuneratoria autem censetur, 1. si donator in ipsa donatione expressè meminerit meritorum, vel 2. si de meritis constet. 3. In dubio, *Dian. l.c. R. 115. 16. 17. 19. 20. ex Barbo- sa, &c.*

IV. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & postea nascatur proles: quia ex juris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem si facta sit extraneo, revocari potest tota, si alicui ascendentium, ut patri, vel ayo, vel si Ecclesie, aut causis piis, tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filii habeant legitimum. Quamquam rectè notat *Lessius*, ad ædificationem expedire, ut quod Ecclesie vel monasterio datum est, Prælati totum restituat. Porro etsi juraverit se non revocaturum donationem, adhuc potest liberis natis revocare; quia hoc iuramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipit, nisi expressè etiam hanc, conditionem exclusiverit, tunc enim ipse revocare non posset, possent tamen ejus liberi, post mortem patris, *Bon. Less. c. 18. d. 14.* An autem hæc revocatio locum habeat, si filii nascuntur illegitimi, qui postea legitimentur, v. *Dian. l.c. R. 63. & 64.* Item an in donatione remuneratoria, *R. 65.* ubi cum *Moli. & aliis 6.* negat, nisi excedat causam.

V. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis, ut si pater tantum donet, ut filii priventur sua portione legitima: tunc enim post mortem patris possunt filii revocare. *Nav. c. 26. Less. l. c.* licet donatio fuerit juramento confirmata *Megal. & alii s. Dian. p. 6. t. 8. R. 66.* Imò etiam vivente patre: licet enim ante mortem patris non debeat legitima, ut tradenda, debetur tamen ut conservanda. Hinc si pater bona dissipet, potest à filio per judicem cogi, ut servet legitimam, ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter *Dian. l. c. ex aliis d. contra Less. & c.* An autem & quando donatio rescindenda in totum, *v. Dian. l. c.*

VI. Per supervenientiam liberorum, ut probabilius affirmat *Dian. p. 8. t. 6. R. 78. ex aliis 4.* contra quosdam. Si tamen pater non revocaverit, non potest à filiis postea natis revocari, nisi pro ratione falcidiæ, sive ex testamento, sive ab intestato successerint. *ibid.*

DUBIUM IV.

Quid sit donatio mortis causa, & an possit revocari, quomodo, & quibus competat?

Resp. I. Donatio mortis causa, qua quis sic donat, ut velit rem esse alterius primum post suam mortem, ut si dicas, do tibi hoc post mortem meam, vel cum moriar, vel quia timeo me nunc moriturum, revocari potest etiam tribus casibus his.

I. Si

I. Si donatorem poeniteat, sive expresse, sive implicite; ut si rem illam donet alteri. *Less. l. c.*

II. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex quo meruit mortem: hoc ipso quo periculum evasit, censetur tacite revocata donatio: ut si quis det in gravi morbo, vel instante prælio, *Bon. d. 3. q. 13 p. ult. n. 20.*

III. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata est: ut etiam accidit in testamentis & legatis. Secus est in promissione & donatione inter vivos, quæ transit ad hæredes. Quod si autem donator promiserit se non revocaturum, transit in donationem inter vivos, *v. Less. c. 18. d. 14. n. 116. Molin. d. 286. & d. 288. Azor. l. 11. c. 11. q. 4. Bon. l. c.*

Resp. II. Hæc donatio fieri debet in præsentem, *Dian. l. c. R. 66. & alii 5.* nec valet in absentem sine nuncio ad hoc destinato, vel epistola, licet valeat, ut fidei commissum, si fuerint adhibiti testes, *Dian. & c. l. c.* Valet autem probabiliter, et si donatarius præsens tacuerit.

Resp. III. Donare mortis causa possunt omnes & soli, qui possunt testari, excepto filio familias, qui licet testamentum condere nullo modo possit, cum hoc sit juris publici, donare tamen mortis causa, cum id sit juris privati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantum de castrensibus, sed etiam adventitiis, probabile censet *Dian. l. c. R. 69. & 68.* Hinc donare sic possunt minores 25. annis, etiam sine consensu sui curatoris, *Dian. l. c. R. 71. ex Molin. & alii 9.* Non autem usurarius, nisi prius usu-

ris satisfecerit, vel cautionem præstiterit, (potest tamen ad causas pias. *Ibi. R. 73. ex Fagund. & aliis* 6. Nec surdus & mutus à natura; secus si à casu superveniente, vel si surdus sit, aut mutus tantum: licet donare inter vivos possit secundum quosdam, *Azor. Dian p. 5. t. 6. R. 12.*

DUBIUM V.

*Quid sit Commodatum, Precarium,
& Deposium?*

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum usum gratuito conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè vel implicitè determinatum: explicitè, ut si dicas, commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum mensem: implicitè, ut si dicas, commodo tibi librum, ut eum describas; quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus, (in quo differt à Commodato,) sed donec concedens repetat, sive expressè, sive tacitè, ut si det alteri, aut vendat, *Lay. l. 3. t. 4. c. 14.*

Deposium est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se movens, ut vestis, equus, &c. *Vnde circa hac resolvuntur.*

I. Commodator non potest repetere absq; iniuria antè definitum tempus, *Laym, l. 3. tr. 4. c. 14.*

N

II. Quòd

II. Quòd si tamen commodanti damnum im-
pendeat, potest repetere, licet simile damnum im-
penderet commodatario, ex rei ante tempus re-
petitione, ut habet *Less. c. 27. d. 5.* quia ut ait *Næv.*
in commodatione intelligitur tacita hæc dona-
tio, nisi interea contigerit rem esse necessariam
commodanti, *Laym. l. c.*

III. Si depositarius bona fide existimet, deposi-
tori non displiciturum, si re deposita utatur, lice-
bit uti, aliàs non, *Less. l. c. d. 2.*

IV. Si depositum sit res usu consumptibilis, ut
triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo absumi-
tur, eaq; tradita sit certo numero, pondere & men-
sura non videtur depositarius peccare saltem gra-
viter iis utens, si certus sit, se tantundem ejusdem
bonitatis habiturum, quando repeteretur, *Less. l. c.*
Secus si pecunia tradita fuerit sacculo, vel arca
inclusa, vel munita sigillo. *Sylv. Azor. Less. Bon.*
v. Trul. c. 12. d. 1. Verum si is, cui res commodata,
locata, deposita, & pignorata est, negligenter cu-
stodiat, ita ut pereat, negligentia autem non sit
Theologica culpa mortalis, probabile est, quod
dixi ex *Soto Sa*, non teneri ad restitutionem in cõ-
scientia. Alii tamen aliter sentiunt, nimirum tene-
ri restituere, qui juridicam culpam, in custodiendo
contraxerit, si ea fuerit lata; & subinde si levis tan-
tum, imò & aliquando si levissima, (nimirum
quando depositio facta est in commodum utrius-
que: & si pretium pro custodia accipiat) *v. apud*
Less. c. 6. di. 8. Lay. lib. 3. tr. 4. c. 25. ubi docet depo-
sitarium tantum teneri de dolo, vel culpa crassa,
quæ dolo æquiparetur.

Di-

Dicitur autem juridica culpa lata seu crassa, cū quis facit, aut omittit, quod ut plurimum non facerent, vel omitterent in ea re homines suæ professionis: ut v. g. si quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inadvertenter. *Levis* autem dicitur, cum quis facit vel omittit, quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: ut si quis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. *Levissima* dicitur, cum facit vel omittit, quod non facerent homines diligentissimi: ut si quis ostium quidem obserarit, sed neglexit tentare manu, an esset benè clausum.

V. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda: item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex *levi* culpa, quia depositio fit etiam in commodum ipsorum: imò *Sylv. V. Nauta*, vult teneri *levissima*, ex *l. i. ff. depositi*, idq; cautum esse ad vitandas eorum fraudes, quod etiam *Less. & Trul. c. 25. d. 1.* putant esse probabile in utroq; foro, si quis eis rem expresse tradiderit custodiendam: si autem ipsis tantum videntibus deposuerit, v. g. in diversorio, navi, &c. ne quidem ex *lata* teneri. *v. Bon. Trul. Dian. p. 1 t. 8. R. 74.*

VI. Si depositarius (idem est de commodatario) dubitet, an depositum sua culpa perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem, *Sanch. de matr. l. 2. d. 41. n. 18.* quia in dubio non præsumitur delictum, ex *L. Merito, ff. pro socio v. Dian. p. 2. t. 9. R. 49.* In foro tamen externo, si res depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi

depositarius probet depositum casu periisse, & nō potuisse simul cum rebus suis, (imminente v. gr. incendio) servari: tunc enim non teneretur, quia præsumptio doli cessaret, *vid. Palaum t. 1. de cons. d. 3. p. 4. Trul. c. 25. d. 1.*

VII. Si domino repetenti depositum, remisit per hominem, qui fidelis habebatur, isq. sibi retinuerit, vel perdiderit, domino petiisse dicit *Molin. citatus ab Escob. v. Trul. l. c.*

VIII. Deponens rem usu non consumptibilem, potest à depositario pro ejus usu aliquid accipere, quia is est pretio aestimabilis (licet eo casu non depositi, sed locati & conducti contractus sit dictus) Secus si sit usu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso, quod depositarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucrifera cessantis, & c.) nihil licet accipere, ut *v. dub. seq. & Bon. d. 3. q. 13. p. 3. Trul. l. c.*

DUBIUM VI.

Quid sit Mutuum?

Resp. Est contractus, quo rei alicujus numero, pondere, vel mensura constantis, dominium à mutuatō in mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem specie, & bonitate. Propriè autem mutuum ferè est in rebus usu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia, quæ licet non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quod in ea reddatur res alterius speciei. Item à pignore, hypotheca, deposito, commodato & locato.

to, quod dominium in iis non transferatur, sed usus tantum, *Bon. d. 3. p. 1.* Unde resolves.

I. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

II. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

III. Item præstare casum fortuitum mutuataris tenetur, cum penes hunc rei dominium sit; & rem eadem quantitate & qualitate reddere suo tempore.

IV. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura: de quo dubio sequenti.

DUBIUM VII.

Quid sit Usura?

Resp. Est lucrum immediatè proveniens ex mutuo, ita ut mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucratur aliquid, quod sit pecunia æstimabile, ita ut lucrum tale præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & grave peccatum contra jus humanum & divinum; cum mutuans acquirat lucrum ex re jam non amplius sua; quia res mutuata jam transit in dominium mutuataris, ut patet ex definitione. Et regula generalis est: *Omne pactum, vel gravamen, si ve onus additum mutuo, præter id, quod ei proprium & intrinsecum est, reddit contractum usurarium; Bon. d. 3. q. 3. p. 3. C. Lugo, & c.* Unde resolves.

I. Peccat graviter ex genere suo exercens talem usuram, et si sit mentalis tantum, absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis; cum qu

intentionē habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra fortē, et si exteriori pacto id non exprimat: sicut realis seu exterior usura dicitur, cum quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantum implicitē fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata, cum videlicet contrahentes prætendunt alium contractum emptionis, locationis, &c. in qua tamen revera usurarium quid intervenit. Vide exempla apud *Toll. l. 5. c. 31.*

II. Non est usura, si mutuans nihil intendat, ut pretium, sed tantum speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi aliquid donetur, licet illud ut finem principale intendat. *Mol. tom. 2. d. 305. n. 6. C. Lugo d. 25.*

III. Quod si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ut putabat, sed ut debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior evasisset, ut habet *Sa. V. Usura C. Lugo d. 25. f. 3.*

IV. Nec est usura dare mutuum alterius amicitiae captandae causa, atque ulterius inde sperare officium; quia amicitia non aestimatur pretio. *C. Lugo. l. c.*

V. Pactum tamen de obtinendo à mutuuario (vel ejus opera) officio aliquo, illicitum est, & usurarium. Ita comm. *Mol. d. 310. Less. Sal. C. Lugo contra Nav. et si Salas de usura d. 9. n. 4.* cum excuset, qui mutuat aliquid cum pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine, *v. Trul. l. 7. c. 19. d. 7.*

v. 42. Inn. XI.

VI.

VI. Pactum, ut à mutuuario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est usura (& simonia) quia cogitur is subire novum onus.

VII. Non est usura, cum quis non potens sua recuperare, mutuat, ut sibi reddantur sua, vel ne sibi iniquè noceatur: quia hæc jure jam ante debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit novam obligationem. *Bon. q. 3. p. 1. n. 15. ex Azor. Regim. &c.*

VIII. Nec est usura exigere aliquid ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretio æstimari potest, quod quis se in tale periculum & difficultatem conjiciat. *Côn. d. 3. q. 3. p. 5.* Necessè tamen esse, ut periculum istud, &c. deducatur in pactum expressè vel tacitè, docet *Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 9. ex Medin. Valent. Mol. Less. &c.* Item dicit *C. Lugo n. 80.* liciti sunt Montes pietatis, ut vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum à Repub. vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut parum retribuunt pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conservatione talium montium, *v. Tol. l. 5. c. 18. Less. l. 2. c. 20. d. 13. Bon. l. c. p. 13.*

IX. Nec est usura, si timens difficultatem aut fraudem mutuarii in reddendo, tempore constituto, paciscaris, ut si tunc non solvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ: quæ pœna licitè exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quam ut mutuarius sic quasi constringatur, ne sua culpa fallat. Unda si mutuarius absq; sua culpa non possit solvere, non licebit pœnam exigere, ut ha-

bet *Tol. supra cap. 32.* Qui ait manifestum esse argumentum pravæ intentionis, si optes non solvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias: ac simpliciter usuram fore, si certo sciens alterum non valiturum solvere, adhuc tali pœna oneres. *v. Bon. d. 3. q. 3. p. 7. Mol. r. 2. d. 317. Lessl. l. 2. t. 20. d. 15.*

X. Nec est usura, pacisci & accipere aliquid ratione damni emergentis (siquidem mutuum vere illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodo de hoc præmoneatur mutuarius. Ut si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, privâdo autem te tua pecunia in dando mutuo corrumpit domus, & postea carius emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras & volebas negotiâdo, ita ut mutuuario sit vere causa lucri cessantis. Ubi notat *Tol.* supponendum in hoc titulo lucri cessantis. 1. Quod vere volueris eâ pecunia negotiari, & non nabeas aliâ. 2. Quod malis negotiando aliterve lucrari, quàm sic mutuando, ita ut mutues tantum in gratiam mutuarii. 3. Ut minus exigas, quam lucrari poteras, & deductis expensis: quia lucrum cessans non est actus, sed in potentia, & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri prudentis, pro majore vel minore ejus certitudine, æstimare id poteris, & sic cum mutuuario de eo pacisci, *S. Tho. a. 1. ad 2. Mol. d. 314. Salas. dub. 18. C. Lugo d. 2. s. f. 6. Bon. q. 3. p. 4.* Hinc qui non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec brevi sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere ultra sortem: quia mutuatio

ista

ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa usura est; si mercatores credito vendentes, aliquid ultra pretium rigorosum accipiant titulo lucri cessantis: v.g. rem tantum valentem 100. vendant pro 105. numerandis post annum: quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habet emptores, pluresque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeo illud non cessat ratione hujus venditionis, *Dian. p. 2. t. 34. Trul. c. 19. d. 9. v. dub. seq.*

XI. Mutuare frumentum vetus cum obligatione, ut restitatur novum (præsertim certo tempore) est usura, si mutuans sciat novum fore melius, & majoris pretii. *Sylv. Nav. Trul. d. 15. n. 11.*

XII. Est usura ex communi sententia, si des mutuum, ut postea mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuari, aut vendere, vel apud te in tua officina emere merces, aut operas suas locare: quia talis obligatio est res pretio æstimabilis, cum privet mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. *Less. l. 1. c. 20. d. 8. C. Lugo. d. 25. num. 46. v. Laym. l. 3. t. 4. c. 16. num. 3. Bon. l. c. p. 3.*

XIII. Usura est; mutuare Principi, vel Reipub. eo pacto, ut interim, dum non solvitur, sis liber à tributis, vel oneribus justis solvendis. *Salas C. Lugo, n. 64. ex communi.*

XIV. Item mutuare ea lege, ut mutuatarius eam pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facile extorquebit. Quod addo, quia si sponte onus illud suscipiat, eo quod facile possit obtinere, non erit usura, *ibid. c. Bon. l. c.*

XV. Item si frumentum, quod alibi habes, des mutuuum, obligando, ut tibi reddatur hic vel alibi (cum majoribus sumptibus, vel laboribus) ubi plus valet. *Ibid.*

XVI. Usura etiam est, obligare mutuatarium, ut partem mutui accipiat in mercibus, quibus non indiget. *Ibid.*

XVII. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit, si quis det mutuos, v. g. 100. florenos, non potest exigere plus, quam eorum pretium & valor tunc fuerit. Unde si eorum valor tunc augetur, non potest repetere 100. quia reciperet aliquid supra sortem. Quod si valor decrescat, debet mutuarius reddere plus, quam 100; quia alias non restitueret ad æqualitatem, v. *Less. l. 2. c. 22. de 8. Lay. l. 3. t. 4. c. 16. n. 15. Bon. l. c. p. 3.*

XVIII. In mutuo tamen aliarum rerum, ut vini, tritici, &c. aliter se res habet: quia si quis v. gr. mutuet alteri 10. modios tritici, siue pretium crescat, siue non, potest repetere 10. Ratio disparitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè, (nisi aliter conventum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, siue pretium. Unde non debet restitui, nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam; ergo et si crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamen quidam de his rebus eodem modo loquuntur, quo de moneta, vid. *Laym. l. c. num. 14. & Bonac. de c.*

Qua

Quæ obligatio & pœna sit usurariorum & cooperantium?

Resp. I. Usurarius etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere, imò etiam omnes ii, qui ex parte usurarii cooperantur efficaciter, v.g. iudices, domini temporales, notarii, famuli, advocati, qui quovis modo juvant, vel cogunt mutuarios ad solutionem usurarum. Dixi (*possitivè seu efficaciter*) quia habendo se negativè, possunt permittere usurarios, ob justam causam & necessitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate mutuatariorum, ferè excusantur minus principales famuli. II. Usurarius publicus, sive notarius non debet admitti ad communionē altarum, nec absolvi, donec restituat usuras, nec sepeliri in loco sacro: & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. III. Addit *Laym. l.c. n. 21.* eius testamentum ipso jure irritum esse, nisi ante mortem restituerit, v. *Less. Bon. Truh. c. 19. d. 22.*

DUBIUM VIII.

De Emptione & Venditione.

ARTICULUS I.

Quid sit Emptio & Venditio,

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce solvitur, completurq; mercis traditione. Venditio contra. Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium sit justum, sive exæquet valorem rei; & con-

tra, alias si absque legitimo titulo secus fiat, committetur iniustitia gravis, vel levis, pro gravitate excessus, qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit: etsi in foro externo ad restitutionem fere non cogatur, nisi ultra dimidium defraudaverit. *v. Lay. cap. 17. Bon. 3. q. 2. p. 1. & 1. 4. Unde resolves.*

I. Quod spectat ad emptorem, is potest emere vilius, quam res valeat, si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliores. Nec obstat, quod venditor necessitate ductus vendat vilius: quia venditio manet voluntaria, inquit *Caj. v. Bon. l. c. n. 21. & 23.* Potest nihilominus graviter peccari contra charitatem, si quando pauperuli extrema inopia res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas, *Laym. l. c. n. 10.*

II. Emptor potest emere minoris, ex eo, quod multa simul emat: quia tunc venditorem liberat multis curis, & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde merito pretium decrescit, *Bon. l. c. p. 4. n. 13. ex Less Reg.*

III. Quoad venditorem, is communiter debet vendere secundum pretium taxatum à lege, vel magistratu: quod si nullum est, id censetur iustum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indivisibili, ut anxie scrupulari oporteat; sed dividitur in infimum, medium, & summum; sive ut alii vocant pium, moderatum, & rigorosum, ita ut intra latitudinem huius pretii vendere & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

IV. Si quid emptori valdè utile sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium iustum; quia utilitas emptoris tota est ipsius, non venditoris, *Bon. l. c. n. 27 ex Less. l. 2. c. 27. d. 4. Fill. t. 35. n. 77.*

V. Licet autem vendere carius quam valet, pretio currente, si alii boni tituli adsint, & simul de hoc emptorem moneas: quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt, v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obventura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis, ut si acceperis à majorib. à Principe. Item si res sint novæ, raræ & singulares; ut v. g. peregrini flores, aves, fere, monumenta antiqua, picturæ, numismata, *Lay. l. 3. t. 4. c. 17. §. 1. n. 16. Bon. l. c. n. 15. ex Less. Reg. & c.*

VI. Qui res minutim & in parva quantitate vendunt, possunt aliquando carius vendere, quam qui in magna quantitate: quia debent majores labores, expensas, &c. impendere ad ea conservanda: & sic quidam excusant caupones & stabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. carius vendunt, quam alii; dummodo pretium iis non sit taxatum, *Salon. Trul. d. 1. n. 11.*

VII. Non licet carius vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut vilius emere, ob præcisè anticipatam solutionem, quia in venditione, quæ fit credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum, ideoque usura, si quod supra sortem exigatur. Quod intellige, nisi interveniat alius titulus ex supra enumeratis de usura; vel nisi aliunde crescat pretium, v. gr. ex frequentia

emptorum, &c. *Bon. l. c. ex Less. Regin. Fill. &c. vide superiore dub.*

VIII. Licitum est vendere rem cum pacto de retrovendendo, id est, ut emptor teneatur tibi statuto tempore, vel cum volueris, eam revendere, modo vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata usura intercedat, *Mol. d. 375. Less. du. 14. &c.* Qui addunt, juxta æstimationem illius operis ac pateti, pretium esse imminuendum. | *v. C. Lugo d. 26. n. 189.*

IX. Monopolia, id est, cum unus, vel plures id efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant, vel cum mercatores conspirant, non minoris vendere, non suat contra justitiam; modo non conspirent extra justum pretium vendere. Ita contra *Rebell. Nav. &c.* docent, *Mol. Less. &c.* Qui tamen concedunt, esse contra charitatem, *v. C. Lugo d. 26. f. 13.* Porro Principum vel Magistratus est, cum uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ut soli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, & sic prævidere ne subditi graventur, *vid. Less. c. 21. d. 20. C. Lugo l. c. & Trull. cap. 20. d. 18.* ubi rectè notat ex *Navar. &c.* etsi alia monopolia ex justa causa auctoritate Principis, vel Reipub. concessa taxato pretio sint licita, v. g. Bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantum sit unus, aut duo tabernarii in aliquo loco; nihilominus quando unus vel pauci propria auctoritate constituunt, v. g. emendo merces certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, &c. ut ipsi deinde arbitrato suo vendant carius, peccare semper etiam contra justitiam cum obligatione restituendi.

v. 40. Ina. XI.

X. Ven-

X. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest, v. gr. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oves morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude & damno secuto: saltem si defectus fuerit in substantia, vel quantitate, v. g. si deficiat in pondere vel mensura, aut venderit rem unam pro alia: & sic peccat mortaliter cum obligatione restituendi, 1. qui frumentum venditurus ponit prius loco humido, ut intumescat: 2. qui vino Rhenano miscet Franciama, 3. qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. *v. Less. Bon. Dian. p. 1. r. 8. R. 51. Trul. d. 11.* Quando autem venditor possit justè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, sine obligatione restituendi pretium, vel rescindendi contractum, *vide C. Lugo d. 26. f. 8. n. 128. & Trul. c. 20. d. 11.* ubi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, esse validam: rescindendam tamen vel reducendam ad æqualitatem, nisi venditor contra hoc exceperit.

XI Si scias occultè debitorem tuum non esse solvendo, injustum videtur, iis qui id nesciunt, debitum illud vendere pretio ordinario: tum quia est dolus; tum quia vitium intrinsicum crediti revelatur, *Bonac. l. c. p. 10. ex Less. c. 21. d. 30. Fill & c.*

XII. Etsi venditor sciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere emptori (secluso tamen dolo, fraudibus, & mendaciis, quibus emptorem allicere ad emendum ei non licet) quia pretium currente

rens simpliciter adhuc est justum. *Bon. q. 2. p. 5. n. 12. ex Azor. Fill. Less. &c.*

XIII. Si cui datum est aliquid vendendum pretio, v. g. infimo, vel moderato, & is vendat rigoroso, probabile est, ut habet *Angel. V. Emptio*, non teneri restituere, sed posse retinere excessum; cum sua industria acquisiverit. Aliud tamen est de famulis mercatorum, quib. indeterminato pretio traditur meliori modo vendendum, quo possunt in utilitatem domini. *v. Less. d. 18. C. Lugo d. 26. f. 9.*

XIV. Quando factoribus ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quam aliis, eò quòd sint Parochiani mercatorum, vel sæpè ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodo alias fideliter agant; quia nulli fit injuria: & cum mercatorum plurimum intersit, ut tales ad ipsorum potius, quam aliorum officinas veniant, censentur ipsorum gratiam remittere, iisq; donare eam partem. *Fill. Dian. p. 1. t. 8. R. 26.* Negat tamen *Salas*, eò quod mercatores falsò dicant se remittere, ut alluciant.

XV. Cum res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium solverit, Si neutri tradita sit, debetur ei, qui prius tempore emit, & alter habet actionem in venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem, *v. Less. l. c. & C. Lugo d. 26. f. 9.*

XVI. Si res pereat ante traditionem, & sit certa

ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit emptori; nisi aliter expresse conventum sit, aut venditionis culpa pereat. Si autem res sit indeterminata (ut si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oves ex grege) aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ut acervum totum tritici uno floreno, in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad venditorē, v. *Less. dub. 12. l. c. Lugo d. 26. s. 14. n. 2 6. La. m. l. .t. 4. c. 17. §. 2. Bon. q. 2 p. 8.*

XVII. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit emptori, licet pretium nondum persolverit; quia res domino perit, *La. j. Bon. ll. cc.*

Quæres. I. An & quomodo liceat emere chirographa, seu credita alterius;

Resp. Si credita in posterum exigenda (sive jus quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est usura, secluso tamen lucro cessante, & damno emergente. *Bon. d. 3. q. 3. p. 10. ex Mol. Less. Tol. Fill.* Quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo: nam mutuatur implicite minorem pecuniam pro exigenda majore. 2. Dixi certa, quia si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate, exigenda licite is, qui non est causa istius difficultatis, minoris emit, prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel major; quia cum tali periculo & difficultate minus valent, *Bon. l. c. Trull. l. 7. c. 20. d. 8. Unde resolves.*

I. Usuram committunt 1. Ministri Regum & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solu-

lu-

lutionem, aliquid recipiunt à creditoribus. 2.
Qui aliquid accipiunt à debitoribus concessa dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra fortem pro mutuo virtuali, *Bon. l. c. Nav. Mol. Salas. & c.*

II. Minoris emi ~~non~~ possunt regulariter credita & stipendia, sive salaria debita militibus, aut famulis Nobilium, quia habent adjuncta incommoda, pericula & molestias in exigendo: quam ob causam idem licet, etiam si credita illa tempore praesenti, vel etiam praeterito fuerint solvenda, *Bonac l. c. ex Reg. Mol. & c.*

III. Qui ipse est causa difficultatis solutionis, peccat contra justitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem; tum quia ipse est causa damni, cum ipsius culpa creditum valeat minus: tum quia alioqui praemium ex delicto suo reportaret, *Mol. d. 313. Fill. Bon. l. c.* Hinc Quæstores Principum ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficultatis, & malignæ solutionis, non possunt chirographa, vel credita emere minoris, ut docent *Auth. cit.* Additque *Salas & Mol. l. c.* Non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit solvere magnatum debita, uni potius solvere, quam alteri (nisi quis fortè jus præ aliis habeat, ut *vide supra de ordine restit.*) sed teneri omnibus solvere pro rata. *Bon. l. c. v. Trul.*

l. i. d. 10.

ARTICULUS II.

Quid sit negotiatio, & quibus illicita?

Resp. Ea est, cum quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam, carius vendendo, vel permurando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valdè distractivum, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & religiosis omnibus, ita ut mortaliter peccent, si multam negotiatiioni dent operam, ut ait *Less.* quem *v.l.c.d.1. & Laym. 3. t. 4. c. 17. Bon. de contrah. n. 3. q. 1. p. 5. C. Lugo d. 16. s. 3. n. 19.* Unde resolves.

I. Si Clericus semel iterumq; tantum negotietur, in materia non gravi, v. g. libros, cruces, &c. emat; ut occultè iterum vendat carius, non est mortale, *Less. Mald. Fill. Dian. C. Lugo l.c.*

II. Non est negotiatio Ecclesiasticis vel Religiosis prohibita, si emant pecora, quæ pascuis suis saginata vendant: quia vendunt fructus suorum prædiorum, vel agrorum, *Mol. Less. C. Lugo s. 3. n. 29.* uti nec si greges alant, ut foetus, lac, lanam vendant, *C. Lugo l.c.* Ubi tamen negat, licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eo quod (licet non sit negotiatio propriè dicta) specialiter illis sit prohibitum in *Concil. Carthag. v.l.c.*

III. Non peccat Clericus i. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat: quia vendit fructus agri sui. *Card. de Lugo l.c. ex Mol. Fill. &c. 2.* Si id, quod ad proprios usus emerat, postea,

stea, vel quia non indiget, vel mutato consilio, carius vendat, *ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præsertim in necessitate, *v. Card. de Lugo d. 26. s. 4. n. 36. Trul. l. c. d. 19. Barb. de jur. un. l. 1. c. 40. a. 1.*

DUBIUM IX.

Quid sit Contractus Census; & an licitus?

Resp. Is est, cum certa summa pecuniæ, v. g. 100. florenis, emò à te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tua utili, sive fructifera, certam aliquam pensionem seu censum, v. g. florenos 5 annuos, vel 6. prout consuetudine, vel lege taxatum erit. Ita ut hic non sit mutuum & usura, si alias pravam intentionem non habeas, sed vera emptio, & venditio, qua emitur, non præcisè ipsa pensio, sed jus eam percipiendi; quod longè minus valet; deoque emitur minoris; licet post multos annos pretium longè superet, *Molin. Less. Laym l. 3. t. 4. c. 18. & ceteri communiter.* Rectius tamen *C. Lugo d. 27. s. 2. n. 20.* probat, ad excusandum censum ab usura, dicendum esse, non emi pensiones, neq; jus ad illas neq; fructus, sed potius partem ususfructus talis prædii, super quo constituitur; ita ut dominium totum directum prædii maneat apud venditorem; dominium verò utile, seu jus ususfructus ex parte vendatur. *Vnde resolvuntur sequentes Casus*, qui etiam ex natura emptionis & venditionis solvi possunt.

I. Hic

I. Hic contractus est injustus, si non serveretur pretium iustum à lege vel consuetudine probatū, quomodo pro Germania constituit Carolus V. ut jus ad 5. tantum pro 100. ematur.

II. Non solum licitus est census realis, id est, constitutus super re aliqua, ut supra dictum, ex cuius utilitate pensio extrahatur, ita ut ad quemcunque res transeat cum illa obligatione & onere; sed etiam (saltem ex natura rei, & seclusa prohibitione legis positivæ) personalis, & constitutus immediatè super persona, quæ sua opera & industria utilis sit, & fructum aliquem pariat, vel bona in spe vel re habeat, unde pensio duci possit: alioqui enim jus, quod venderet, non esset pretio æstimabile, & sic contractus fictitius. Ita probabiliter *Cov. Less. Salan. dub. 3. num. 2. &c.* contra *Navar. Mol. c. Lugo d. 37. f. 2. n. 25.* ubi censum merè personale illicitum esse, docet esse probabilius, & prolixè probat.

III. Iniqui sunt venditores seu censuarii, qui emptoribus, sive censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed jam aliis censibus venditos, *Bon. d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. & 13.*

IV. Sicut cum in emptione res perit damno emptoris, sic etiam in censu reali, si res super quam impositus est census pereat, vel fructus eius absq; culpa venditoris: tunc enim perit census, ita ut emptor sive censualista, non possit amplius percipere fructus, sive censum; quia qui emit, suo periculo emit. *Bon. l. c. Fill. t. 35. p. 2. n. 255.* Unde ad hoc incommodum cavendum inventus est sequens modus,

V. Li-

V. Licitum est, ut probat *Tol. lib. 5. cap. 46. & Less. c. 22. du. 11.* contractui census adungere aliud pactum asservationis; ut si res, super qua fundatus est census, pereat, id fiat damno venditoris, indeoq; nihilominus obligatus sit, vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum venditori compensari, augendo pretium census, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando, *Bon l. c. n. 30.*

VI. Ex natura rei licitus est non tantum census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cum ex una parte, tum utriusq; , ut patet ex terminorum explanatione: quia irredimibilis census dicitur, cum venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere; redimibilis autem, cum potest, reddendo emptori eandem summam, quam accepit, atq; ita rursus sibi emendo, quod ante vendiderat. Utrinq; redimibilis dicitur, cum ita conventum est, ut tam emptor, quam venditor possit emptionem factam resolvere, & summam, quam dedit, repetere. *Less. d. 10. Dian. p. 2. t. 5. m. R. 76.* Vide dicta de pacto retrovertend. in empt. supra.

VII. Nihilominus, quia contractus census redimibilis, ex parte emptoris est res periculosa, suaderi non facile debet: nam in *Constit. Martini V. & Calixti III. P. P.* ut & *Caroli V. Imp.* usurarius contractus iudicatur. Verum id intelligi debet secundum præsumptionem fori externi: præterquam, quod illæ Constitutiones multis locis eatenus non sint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adversantur, ut notat *Laym. l. 3. t. 4. c. 18.*

VIII.

VIII. Census vitalitius, quia est virtualis spon-
sio, & nititur eventui fortuito, licitus est, *Fill. Dian.*
p. 7. t. 9. R. 70.

DUBIUM X.

Quid sit Cambium?

Resp. Cambium, quod permutationem signifi-
cat, hic accipitur pro sola permutatione pecunia.
Et est contractus, quo Campsor aliquis Campsa-
rio volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo
præter sortem. Quod si sine intentione usuraria
fiat, ob titulos justos tali lucro æstimabiles, patet
non esse malum. Unde cum quatuor sint cambi-
orum genera, nimirum 1. Cambium minutum
seu manuale. 2. Cambium per literas. 3. Cambium
reale. 4. Cambium siccum seu fictum: circa ea re-
solvuntur.

I. Licitum est Cambium minutum, in quo dan-
tur pecuniæ majores pro minoribus, vel contra:
quia hic sunt justi tituli aliquid lucrandi, nimirum
labor Campsoris in numeranda pecunia, item di-
ligentia in pecunia omnis generis conquirenda,
ut Campsariis quibusvis sit paratus, item puritas
materiæ & commoditas, ut cum aurum, vel alia
moneta commoda, datur pro minuta & incom-
moda. *Laym. l. 2. t. 4. c. 19 n. 4.*

II. Licitum est item Cambium per literas, cum
scilicet Campsor hic, v. g. Monasterii prior accipit
pecunias, quas postea literis datis alibi, v. g. Fran-
cofurti refundit per suos factores: quia hic etiam
sunt justi tituli, scilicet virtualis trajectio pecuniæ,
&

& ejus affecuratio ; tantundem enim facit , ac si Campfario pecuniam ejus Francofurtum transferat sine periculo. Minus tamen Campfor exigere debet, quam si realiter transtulisset, *Laym. l.c. Bon. d. 3. q. 5. p. 1. Nav. Less. & c.*

III. Item licitum est Cambium reale, cum Campfor hic Monasterii prior dat pecunias, ut per suos alibi eas recipiat à Campfario ; qui alibi habet pecunias, sed eget nunc eis hic. Titulus hujus Cambii est item translationis & affecurationis ; tantundem enim facit Campfor , ac si pecunias Campfarii absentes sifteret hic præsentem, vel ut alii ajunt, ac si præsentem pecunia emeret absentem, quæ utique minus valet, *Laym. l.c. num. 6 & 7. Bon. l.c.*

IV. Illicitum est Cambium fictum seu siccum, quod nihil aliud est , quam titulus lucrandi ; ut v. g. Titius indigens pecuniis petit à Campfore sibi dari 100. Campfor autem non aliter dat nisi Francofurti, v. g. vel alio loco distante solvendos, petitq; ab eo pretium, quod solet dari pro locis similibus. Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in istis locis, imò forsan nec habet istic correspondentem, idq; constat Campfori: contractus hic est Cambium fictum, ac verè mutuum, ideoq; palliata usura. Excusabitur tamen Campfor, si lucrum illud exigat titulo lucrari cessantis. Plura vide apud *Toll. l. 5. c. 52. Bon. d. 3. q. 3. p. 1.*

V. Quod attinet ad Cambium Francofurtense, in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quo magis ea distant, eò plus exti-

gunt, si idè præcisè plus exigatur, quia solutio diutius differtur, usura est: si autem ratione alterius tituli iusti, v. g. lucri cessantis, cum pecunia mercatorum sit instrumentum lucrandi, quo si diutius carent, carent lucro, & quo longius est tempus, eo plures cambium petunt, ideoque crescit valor pecuniæ tunc lucrum est iustum. *Laym. l. c. num. 9. ex Molin. Less. &c.*

VI. Qui cambiendo, (vel aliter) pecuniam aduſterinam accepit, siue ex ignorantia, aut inadvertentiâ, non potest illam expendere; quia res vitiosa non potest tradi alteri, vitio non detecto. *v. supra de vendit.* Neq; ex eo, quod ipse deceptus est, potest decipere alios; cum actio, quâ deceptus fuit, nullum ad hoc jus tribuit, *Bon. d. 3. q. 5. p. 1. ex Az. Sanch. &c.*

DUBIUM XI.

Quid Locatio, & Conductio?

Resp. Est contractus, quo quis personam, vel rē aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Utenda conceduntur, v. g. elocata domus, equus, servus, &c. Fruenda conceduntur elocata vacca, capra, fundus, pomarium, &c. Unde considerata huius contractus natura, & juris dispositione *resolvuntur sequentes casus.*

I. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur, & conductor liberatur.

II. Si absque culpa conductoris, usus vel fructus rei cesset, v. g. quia domus ruinâ minatur, in-

O fe-

festatur spectris, vel ob periculum pestis (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non prestat, liberatur conductor à solvenda pensione pro tempore, quo non potest inhabitare, vel alia re conducta uti vel frui, ut *v. apud Laym. l. 3. tr. 4. c. 22. Less. l. 2. cap. 24. dub. 1. &c.*

III. Servo aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit, nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen aliter sit conventum, aut consuetudo ferat, *v. Sa. V. Conductio.*

IV. Propter modicum damnum, vel infortunium, nihil remittitur colono de pensione: secus si magna sit clades. Quod si tamen antecedentium vel sequentium annorum fertilitate damnum compensetur, non remittitur, *Laym. n. 7. Less. l. 2. e. 24. d. 4.*

V. Si pluribus annis ob cæli clementiam (secus si ob industriam colendis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, potest colono pensio augeri, *Laym. n. 8.*

VI. Expensas in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. g. conservare facta tecta, tributa & onera publica præstare, ad locatorem seu dominum spectat, nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat, *Laym. l. c. n. 4.*

VII. Si conductor in rem conductam necessarias, sive utiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere vel repetere à locatore, & dum non solvuntur, retinere rem conductam. *Laym. l. c. Mol. d. 496.*

VIII. Etsi incendium plerumque accidat culpâ inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpâ famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur, hinc conductor absolvendus est, nisi locator ostēdat culpam, v. *Lay. supr. à n. 6. & Dian. p. 9. t. 7. R. 31.* ubi ex *Hun. & Berl.* docet, si constet accidisse culpâ certi & determinati alicujus de familia, isque circa officium suum deliquerit, v. g. stabularii, qui lumen malè custodierit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli, ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpa alterius, vel si non constet utrum casu an culpâ cujusquam acciderit.

IX. Si conductor domus, v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potestque alteri locare; cetero qui autem de pensione nihil ei remittitur.

X. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conductâ, nisi in his casibus. 1. Si pensionem non solvat: expectare tamen debet biennium, si ultra biennium res sit conductâ. 2. Si casus improvisus accidat, ob quem domus v. g. ipsi domino necessaria sit. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conductâ malè versetur, v. g. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices, *Laym. n. 9.*

XI. Successor universalis, sive hæres, non potest ante completum tempus conductorem expellere, partialis autem successor, ut emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractu lo-

cationis, uti neque conductor, nisi tamen aliter pactum sit, v. g. ne res locata durante tempore locationis alienetur, *v. Less. l. 2. c. 24. & Laym. l. 3. t. 4. c. 22.*

DUBIUM XII.

De Contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli?

Resp. I. Emphyteusis est contractus similis locatinoi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non brevius saltem, quàm ad decennium; ita ut dominium ejus directum & possessio civilis maneat apud dominum, qui tendat in Emphyteusis; dominium autem utile transferatur in Emphyteutam, cum hoc onere, ut quotannis certum Canonem, ut vocant, seu pensionem domino solvat, quam si totam solvere negligat 26. annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cum scilicet res est Ecclesiæ, vel pii loci) vel in seculari 36. annis, incidit ipso jure in pœnam commissi, ut dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit: licet enim *Bart. & alii quidam* apud *Dian. p. 7. t. 8. R. 36.* dicant, si per 30. vel 40. annos non solverit, eum præscribere immunitatem in futurum, id tamen *Wesemb. & alii. s. negant, v. l. c.* Porro quid juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conventionem contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat, *v. Laym. l. 3. t. 4. c. 23. Less. l. 2. c. 24. d. 8.*

Resp.

Resp. II. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione domini utilis, proprietate retenta, sub onere non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quod si item non faciat Vasallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdum etiam in feudo aliquid persolvi debet, in recognitionem domini directi: sed tunc ex ea parte deficit à puro feudo, & declinat ad Emphyteusin. Porro quid juris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine, que juris communis sunt, v.l.c.

Resp. III. Contractus libellaticus, sive datio ad libellum, dicitur cum Emphyteuta, vel feudatarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusin, accipit, simili contractu tradit tertio, (ad quod tamen, si in deceannium fiat, requiritur domini consensu) ita ut sit quasi subfeudum & subemphyteusis. Ita Less.

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes, sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit, v.g. certo tecum Io. imperialibus, hanc vel istam civitatem obsessam, captam, &c. Ut licite fiat, requiritur 1. ut fiat super re dubia, 2. ut sit æqualitas in re, quæ spondetur, cum æquali incertitudine, 3. dubius eventus in utroque,

O 3

4. ut

4. ut uterq; eodem sensu accipiat id, de quo certatur, *Mol. Less. C. Lugo d. 36 f. 6.*

Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus jure naturæ liciti sunt, modo debitæ conditiones adsint, & aliunde non interveniat scandalum, aut justa prohibitio, aut injuria se misceat, nec peccati sit occasio. Quia si ut quisvis suæ rei dominus potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua cõditione sive ea fortuita sit, sive ex industria pendeat, *Less. c. 26. dub. 1. Bon. d. 2. q. 3. p. 1.* Unde resolves.

I. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic debet restituere, qui lucratus esset à religioso, & filiofamilias, non potente alienare. *Lay. l. 3. t. 4. c. 21. n. 5.*

II. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait *Navar.* apud *Less. l. c. d. 1.*) alatur in distant loco à parentibus, poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum, v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, ut habet *Sorus Less. l. c. Laym. & c.* At præterea potest etiam filius deponere, quicquid lucratus fuerit, cum ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare, *Laym. l. c. Bon. de rest. d. 1. q. 3. p. 2. n. 10. & seq.*

III. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra ditiones ludi, & decipiendo, aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum: ut v. g. si simularet se planè ignarum lusum, & sic alterum multò imperitiosorem provocaret, qui alioqui

ludere noluisse, aut si convitiis lacesset, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus, *Molin. d. 517, Laym. loc. cit. Bon. d. 2. q. 3. p. 2. n. 3.*

IV. Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cujus pecunia major est) sit nota, isque nihilominus spondere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti & volenti non fit injuria, ut dicit *Navar. Medin. Sanch. Dian.* Contrariū tamen probabilius docet *C. Lugo d. 32. f. 6. n. 81. ex Mol. Less. & Bon.* Si autem ignota sit, non potest alter lucrari: quia non est æqualis conditio utriusque, & alter nulli se exponit periculo, v. *Az. p. 3. l. 3. c. 25. q. 7. Bon. d. 5. q. 3. p. 2. q. 36. n. 3. Salas de Ludo dub. 13. n. 3. Escob. & C. Lugo l. c.*

V. Per se quidem, & jure naturæ licita est etiam sponsio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet; v. gr. Perrum intra annum moriturum, (etsi enim detur occasio optandi, vel machiandi mortem Petro, id est, per accidens, potestque idem periculum esse in censu vitalitio) jure tamen humano sæpe prohibetur. *C. Lugo l. c. n. 74.*

VI. Etsi sponsio cum conditione illicita, v. gr. plus altero potaturum, sit illicita, quia inducit ad peccatum: quod tamen ea lucratus es, non teneris restituere. *Sanch. Lugo Dian. p. 7. t. 9. R. 69.*

VII. Probabile est, quod docet *Mol. & c.* dum quis minis vel convitiis ad lusum conductus est, & perdit, victorem non teneri restituere, quia talis absolute voluntariè ludit, *Bon. l. c. ex Mol. & Gar. contra Azor. Less. Reg. Fill. & communiter.*

VIII. Communior sententia est, teneri restituere eum, qui lusit, vel certavit certò præsciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodo dolus abfuerit, tenet *Tol. & Sa. V. Cōtractus*, quia non tenetur quis ex iustitia suam peritiam, vel scientiam adversario declarare; sed is suæ temeritati impuret, quòd ausus fuerit cum eo deponere, cujus scientiam non notat. *v. Bon. l. c. n. 4. Dian. p. 7. t. 9. R. 62.*

IX. Non tenetur restituere, qui utitur astutiis illis, quas regulæ lusus, & consuetudo recepta patitur, cum uterq; sciat, tales astutias esse solitas, & sic tacitè in illas liberè consentiat, *Az. Fill. Less. Bon. l. c. p. 2. n. 2. v. g. 1.* si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsonem, vel simulet metum, ut adversarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere, dissimulet, augeatque sponsonem, ut sic relinquatur sibi, quod erat appositum, *Lugo, Sanch. Sal. Dian. p. 7. t. 9. R. 43.* 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude; secus si ita se collocet, ut possit videre, vel si alium constituat à quo admonetur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas ante non signarat, nec noverat, *Trul. Sanch. Lugo, Dian. p. 4. t. 9. R. 50 & 52.*

X. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis, v. g. suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel utitur notatis, aut iis, quas ante novit, ignorante socio; vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantum lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi; imò etiam colludenti, *Regin. Amic. Trul.*

Trul. Dian. l. c. R. 48. v. etiam p. 4. t. 3. R. 75. & Bon. de rest. d. 2. q. 3 p. 2.

XI. Si ludens habeat animum non solvendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atq; adeo nec retinere, quod est lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret, *Less. l. c. d. 5. n. 31 Reg. n. 388. Bon. l. c.*

XII. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui totos se lusibus tradunt, cum sciant in gravia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad solvenda debita, vel alendos liberos, & uxorem, &c. *Sanch. Trul. c. 27. d. 1.*

XIII. Peccat idem ludens, si lusus lege positiva sit prohibitus; ut lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna & casu, quam industria fundantur. At laicis ratione circumstantiarum sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur. *Less. l. 2. c. 26. num. 6.* Intellige, si Clericus crebro, perque longum tempus luserit, non autem, si per breve tempus, & causa recreationis, & absit scandalum: quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali; ut habet *Less. dub. 1. Laym. l. 3. t. 4. c. 21. n. 1.* Notat autem *Dian. p. 7. t. 9. R. 2. & 3. ex Lugo, Dicast. Amico, Trul. &c.* prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, ut non tantum Laicus, sed etiam Clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis. In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) uti & Episcopis, à peccato gravi excusari vix posse. *Ibid. R. 4. ex Mol. Dicast. Lug. &c.* et si *Sanch.* conetur excusare, si urgeat

geat necessitas, v. g. excitandi aut recreandi infirmum, vel si parum ludat ob solam recreationem.

XIV. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, iuxta sententiam probabiliorum non tenetur ad restitutionem ante iudicis sententiam: quia iura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominii, sed tantum concedunt, ut possit repeti. An verò, qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc solvere, alii negant, ut *Less. hic dub.* s. *Molin. Regin. Fill. &c.* alii affirmant, ut *Azor. Rebel. Val. &c.* apud *Bon. l. c. p. 3. n. 2. v. Dian. p. 2. t. 17. R. 8. & p. 7. t. 9. R. 21.*

XV. Ludere pro psalmo, vel oratione Domini recitanda, non est peccatum, nec irreverentia. *Navar. Rebell. Sanch. Dian. p. 7. t. 9. R. 21.*

DUBIUM XIV.

Quid sit Contractus Societatis.

Resp. Is est, cum aliqui inter se conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiveris, ut pecunia, animalibus, industriis, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt; quod, utri & damnum, pro ratione, & rata cuiusque, dividunt inter se, v. *Less. Laym. c. 20. Bon. q. 6. p. 1.* Unde spectando id, quod ratio & iustitia naturæ hic requirit, *resolvuntur hi Casus.*

I. Plus lucrari debet, qui confert pecuniam & operam suam, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

II. Capitale seu sors, quam quis contribuit, si pereat casu, vel culpa sociorum levissima, contribuen-

buenati perit. Ubi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo fors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatarium, cujus proinde solius periculum ac damnus est, si casu pereat; in societate autem, qui sortem confert, eam non omnino alienat à se, & sicuti commodum ac lucrum ad eum spectat, sic etiam periculum & damnum, *Bon. l. c.*

III. Potest tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis justè servet sortem suam indemnem, & insuper certum lucrum percipiat, si nimirum ad contractum societatis adjungantur duo alii, assurationis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit *Laym.* Inis societatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, v. g. spes est, quod is quotannis lucraturus sit 300. cujus lucri dimidium, v. g. jure societatis tibi debetur unà cum sorte; sed quia ad te quoque pertinere deberet ejusdem sortis periculum, ut ipse id periculum in se suscipiat, & tibi sortem assurect, in hujus oneris compensationem, relinquis ei majorem partem lucri sperati, ut scilicet duas partes lucri ad ipsum, & tertia ad te pertineat. Et rursus, quia spes lucri hujus incerta est, idè adhuc partem hanc lucri sperati, nempe 100. florenos in spe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. g. annuis certis, & in re, & sic tandem id lucrum facis, & sortem servas indemnem, v. *Laym. & Bon. l. c.*

IV. Societas etiam in pecoribus validè & licitè instituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipsa, quæ alteri pascenda & nutrienda traduntur, quam emolumenta & fructus, ipsaque detrimen-

ta & damna danti & accipienti communia sint: interdum verò ita, ut pecorum dominium, ideoque etiam periculum, siue casus fortuitus, spectet ad solum dantem, emolumenta autem fructuum, nempe foetus, lanæ, lactis, ad utrumque. *v. Less. hic & Laym. l. 3. t. 4. c. 20.*

DUBIUM XV.

Quid sit Assesuratio, & Fidejussio?

Resp. I Contractus Assesurationis est, quo quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam: si perierit. Quod si gratiâ fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, quâ assesurans vendit suam obligationem præstandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, ut eventus rei sit incertus utriq; saltem quoad notitiam, quam de eo habent, qua alioqui non ser- yaretur æqualitas, *Less. Bon. d. 3. q. 9. p. 3. Less. lib. 2. c. 28. dub. 4. n. 24.* Unde resolves.

I. Si assesurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere, *Ibid. Bon. d. 3. q. 9. p. 3.*

II. Si res nondum est in tuto, etsi privata scientia sciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assesurationis accipere, dicit *Less. l. c. n. 27.* Quia illa obligatio, ob pericula ordinaria magni æstimatur: & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationē. Verum id *Bon. d. 3. q. 9. p. 3. n. 3.* & *C. Lugo d. 31. s. 7.* rectius negant.

III.

III. Si cupiens rem suam assicurari, certò sciat eam jam periisse, non potest pacisci de ejus assicurazione, v. *Less. l. c. n. 25.*

Resp. II. Fidejussio est contractus, quo quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor principalis non solverit. Ita commun. Doct. *V. de resolves.*

I. Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur, quia ex se pretio est æstimabilis. *Nay. Az. p. 3. l. 11. c. 22. d. 5. Fill. n. 159.*

II. Mulieres ex fidejussione (saltem si juramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, uti nec Clerici, nisi quatenus solvere commode possunt, ut non egeant, v. *Laym. Bon. q. 9. p. 2. Less. l. 2. c. 28.*

III. Fidejussor non obligatur plus, quàm principalis, & hujus obligatio si sit invalida, erit etiam fidejussoris, *C. Lugo, & c. comm.*

IV. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi facta excussione principalis debitoris constet ipsum non esse solvendo, *Azor. l. c. Fill. n. 153.*

V. Debitor tenetur de omni damno sua culpa accidente fidejussori, &c. v. *Azor. d. 10. Bon.*

VI. Ex fidejussione Religiosi propria autoritate facta monasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem versum est, v. *Less. c. 28. & Laym. c. 29. n. 7.*

VII. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est ejus loco plectendus, quia non præsumitur sic se obligare, imò nec potest, cum non sit dominus vitæ, *Sylv. Bon. Less. d. 7. n. 41.*

VIII. Si debitor sua culpa non solvit; tenetur fidejussori, qui pro ipso solvit, non tantum ipsum debitum, sed etiam damna & expensas omnes compensare. Si verò sine sua culpa, v. g. ob impotentiam non solvit, ad solum debitum videtur teneri. *Azer. Sylv. Sa, Bon. Trul. c. 26. d. 2.*

DUBIUM XVI.

Quid sit Pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quo debitor dat creditori rem aliquam mobilem vel immobilem, ut sit pro debito obligata, ex eaq; solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur. Differt autem ab hypotheca, quod pignus propriè sit rei mobilis. *Molin. Fill. Bon. q. 10. p. 1. Unde resolves.*

I. Pignore non licet uti contra voluntatem domini: quia est res aliena, ad securitatem tantum, & non ad usum tradita: *Bon. l. c. ex Mol. Reg. & c.* Si tamen utatur v. g. equo vel agro, debet valorem usus (uti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis, quia alioqui committet usuram, cum res domino suo fructificet. *Narv. Bon. Trul. c. 26. d. 2.*

II. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v. g. Ecclesiæ, *Mol. d. 530. Less. l. 2. c. 28. d. 5. Bon. l. c.*

III. Immobilia, uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, v. g. calices, casulæ, & c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate, quia tunc etiam vendi possunt, ut Ecclesiæ & indigentibus subveniatur, v. *Narv. c. 17. Less. Bon. l. c.*

IV. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro maiore quantitate. Neque potest vendere debitore non solvente, nisi post biennium & eo prius monito. Quidam tamen dicunt, posse vendere post trinam monitionem, v. *Laym. l. 3. t. 4. c. 30. Bon. l. c. n. 9.*

V. Eandem rem non licet oppignorare, seu in hypothecam dare pluribus, nisi sit sufficiens ad solvendum omnibus, vel posteriores de priore hypotheca admoneantur, *Azor. Fill. Bon. d. 3. q. 10. p. 1. Trul. c. 26. d. 4.*

Quæres. Quid sit contractus Antichrifeos, germanicè ein Pfandschafft.

Resp. Is est, cum in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. g. agro, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipsi restituatur. Unde circa hunc ex supradictis resolves.

I. Contractus hic videtur juxta *Caj. Sotum &c.* (contra quosdam Juristas) esse usurarius; quia creditor ultra sortem aliquid lucratur, causa solius mutui, quæ est usura, v. *Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 17.*

II. Possunt tamen intervenire tituli justii lucrandi fructus ex pignore, sine diminutione sortis, ut si v. g. fructus ex hypotheca percepti non superent quantitatem pensionis, quæ jure census super eadem constituti exigi potest, cum pacto redhibitionis, ut supra dictum est de censibus, aut si alioquin lucrum cesset, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facile damnandi illi; qui à Principibus in locum debitorum, agros, pascua, officia, &c. in antichrisin habent, v. *Laym. l. c. & Binsfeld. de usuris Molin. Less. &c.*